

in heilige
ter vernieu-
le werkelijk-
tegen elke
en folklo-
of onwilt-
onale stroo-
het Vlaam-
in.
mans, tegen

mans, die het volk van de Antwerpsche kaden teekent, of de jongeren, die hun objecten zoeken in het rosse leven van de metropool, óók altijd weer en met kennelijke voorkeur. En als Timmermans zijn beelden kleurt met eigen effecten, doet hij niet anders, dan Elsschot of Roelants of Ziezens, die naar hún individualiteit de dingen zien en zeggen. Er is zeker een ander Vlaanderen dan dat van Timmermans en er zijn gansch andere Vlaamsche menschen dan die van Maurits Sabbe, maar dit Vlaanderen en deze menschen zijn er óók.

an-gekleurde
der eenvoud-
st-Vlaamsch,
ordeeld. En
geest uit te
eest van de
wordt als
ken opbloe-
bestempeld.
tikel in het
andaag", de
den, om zijn
gedoe te
ek een plaats
gen. En dat
onder bij de
een vernie-

Deze opmerkingen dienen ter inleiding op de bespreking van Timmermans' nieuwste boek, den schetsenbundel „Pijp en Toebak“.

Deze bundel is als „Het Keerseken in de Lan-tern“ een verzameling vertelsels van primitieve menschen en klein-stedsche bedoening Gommeer van 't Beukeleerken uit d'Apostelstraat en Jef Lovers, de schoenmaker die dingt naar het baantje van portier aan 't stadhuis, zijn dezelfde als Piet Lawijd en Sooike van der Musschen uit de vertellingen van 10 jaar geleden.

Dezelfde, dat wil zeggen, van dezelfde soort. En dat behoort volstrekt geen reden te zijn, om dit nieuwe boek ter zijde te leggen. Want, al is er in de ruim 10 jaren, die sinds „Het Keerseken“ verliepen, veel veranderd, er zijn in de Vlaamsche stadjes, waar Timmermans zijn stof vindt, stellig menschen over wier hoofd al die veranderingen in geestesstructuur en sociaal denken zijn voorbij-gedreven, zonder dat ze er iets van hebben ondergaan. En als Timmermans van hen vertelt, nu, in 1934, is dat geen archaïsch gedoe of onwezenlijke plaatjeskleurderij, maar kan dat evenzeer levende realiteit zijn als het beeld, dat de jongeren geven van de menschen, die door de veranderde verhoudingen heftig zijn beroerd en in heel hun wezen anders zijn geworden.

Heel merkwaardig is het, dat Willem Kloos in zijn Nieuwe-Gids-artikel over dit boek juist op deze situatie den nadruk legt. Kloos, de man die onveranderlijk heeft vastgehouden aan zijn inzichten omtrent de voorwaarden van kunstenaarschap en nog, precies als in 1885, in dezelfde terminologie „de diepste Zijdheid“, „de psychische Inwezenheid“, „de eigenste Zelfheid“ in de kunst geopenbaard wil zien, Kloos noemt „Pijp en Toebak“ een kunstwerk, dat „een allerleukste reeks van fijn- en toch sterk-geziene, van eenvoudig- en toch zielsubtiel den lezer voor oogen gebrachte korte verhalen“ brengt, dat Timmermans doet blijken „te wezen en gebleven te zijn een onzer beste moderne Nederlandsche auteurs“. En zijn motiveering is, dat Timmermans' „zien en voelen van alle dingen buiten hem spontaan ontstaat: het gaat bij hem voort als in een vloeiend bewegen en hij weet dat innerlijke zielsbeweg te zeggen op een wijze, die het tot allerprettigste woordmuziek maakt“. Het juiste beeld, dat hij van de waarneembare uiterlijke wereld heeft ont-vangen, valt bij hem naar binnen tot in zijn zuiver-voelenden geest, waaruit het dan later weer komt stijgen als onsterfelijke kunst (ik spatiëer).

Zoowel de stof als de wijze van bewerken worden in dit oordeel begrepen; en de waardeering voor beide, de qualificatie zelfs als onsterfelijke kunst, klinkt zeker verrassend uit den mond van een criticus, die zoo weinig waardeering voor het werk van anderen kent.

Tusschen het vonnis der minderwaardigheid en het epitheton der onsterfelijkheid ligt de waarheid-in-het-midden van het normaal bevredigende.

Aan die waarheid-in-het-midden geloof ik dat we

een Goddelijke zijde loochent Shaw ten eenenmale, óók een opstanding was er niet.

Zoo huldigt Shaw óók over den Bijbel eigen opvattingen. Hij ziet er slechts een menscheijk werk in, dat menscheijk beoordeeld mag worden en verklaard. Aan een Goddelijke factor der inspiratie geeft hij in zijn „Quintessence of Ibsenism“ dan óók een eigen uitleg. Inspiratie is er altijd, zegt hij. Ze hield met het sluiten van den codex niet op. Waar menschen zijn, is óók inspiratie, die dan als artistiek talent wordt opgevat. „De moderne Europeesche literatuur en muziek vormen thans een Bijbel, die in waarde voor ons den ouden Hebreuwschen Bijbel ver overtreft“.

Op deze wijze geeft hij een eigen interpretatie aan Bijbelverhalen.

Men lette slechts op de scène in den hof van Eden in den aanvang van „Back to Methuselah“. Adam en Eva voelen maar heel weinig voor onsterfelijkheid. Ze zijn geheel aan dit tijdelijke leven gebonden. Hun interesseeren het meest de geheimen van dood en geboorte. En zoo verklaart Adam óók de stem in den hof. Nadat de slang gezegd heeft: „De stem in den hof is uw eigen stem“, antwoordt Adam: „Ja, en toch óók weer niet. Het is iets grooter dan ik. Ik ben er slechts een deel van“. Het is duidelijk, heel het Bijbelverhaal wordt tot een allegorie van de Life Force. Dit is Shaws opvatting van den Bijbel.

Het kan dan óók niet verwonderen, dat de moraal, die uit zulk een godsdienst volgt, volkomen autonoom is. Wat Shaw wil, is een „ori-

ons ten aanzien van „Pijp en Toebak“ 't best kunnen houden.

De verschillende stukken, die hier worden samen-gebracht, zijn verhalen van het echte Timmermans-soort, noch minderwaardig, noch onsterfelijk, maar wel prettig om te lezen door hun humoristische inslag en geestige stijleffecten, óók door het naïeve van de teekening en van de verhoudingen. „De Lange Steenen Pijp“, „Rond een plaats van portier“, „Gustaf uit „De Roode kat“ zijn er de voorbeelden van: ze doen een bekende wereld opnieuw kennen en er óók opnieuw vreugde aan beleven. En het schilderachtige, de plastiek en de compositie, dat dus wat Dr Sertorius kenmerk acht van Timmermans' kunstenaarschap, is hun aller karakteristiek.

Het romantische, dat eveneens een trek is van Timmermans' werk (men denke aan „Anne-Marie“, en aan „De pastoor uit den bloeyenden Wijn-gaerd“) wordt hier gevonden in het verhaal van „Mademoiselle de Chanterie“ en in „Het geheim der wilgen“; het naïeve (men herinnere zich „De zeer schoone uren van juffrouw Symphorosa, begijntjen“) in „De Oranjebloemkens“; het mirakuleuze (dat van de „Begijnhofspoken“ tot „O. L. Vrouw in de Doornkens“ Timmermans' geschriften doortrekt) in „De Heiligende Kraai“. De bewondering voor den heilige, waarvan „De Harp van St. Franciscus“ en „Het Hovenierken Gods“ uiting waren, wordt hier aangetroffen in „De Dinsdag-sche Heilige“ en „De stralende mantel“; de spot met hen, die het ten aanzien van godsdienstplicht en eigenbelang op een accoordje willen gooien, in „De moedwillige verkenkop“.

Er is dus in dezen bundel duidelijke en directe verwantschap met al het vorige werk van Felix Timmermans en dit te constateeren is voldoende. Want het beteekent, dat wie behoort tot de mis-prijzers of de tegenstanders van de Timmermans-boeken óók dezen bundel maar ongelezen moet laten, en dat, wie van het genre houdt, óók hier weer lectuur van zijn gading zal vinden.

Diepte heeft de bundel niet en van eenigen gees-lijken achtergrond is geen sprake: behalve de uitingen van heiligen-vereering is er geen reli-gieuze gedachte in te bespeuren. Maar de schet-sen zijn óók niet meer dan stukjes volksleven, die, om het nog eens met een woord van Kloos te zeggen, „precies-realistisch“ dat leven weer-given. Een „werk“ van Timmermans, een boek dat eenige phase van zijn ontwikkelingsgang spie-gelt, zooals „De Pastoor uit den bloeyenden Wijn-gaerd“ of „De Harp van Sint Franciscus“, is het dus niet. 't Is een verzameling „klein-goed“, (ge-deeltelijk overgedrukt uit periodieken) en als zoo-danig is het aardig en frisch genoeg, om er ken-nis van te nemen.

De illustraties zijn weer van den Auteur zelf, en evenals de verhalen „op bekoorlijke wijze geestig“.

C. T.

Tot mijn groote spijt ben ik deze week verplicht de gewone artikelenreeks in deze rubriek even te onderbreken.

Immers de heer A. Janse te Biggekerke zond een ingezonden stuk waarvoor hij opname vroeg. Dit stuk willen wij op grond van argumenten die ik straks wel hoop te noemen niet weigeren, óók al doet het me dan leed, dat ik daarvoor den gewonen gang der artikelen moet afbreken.

ginal morality“, een eigen, oorspronkelijke zede-lijkheid, niet ontleend aan vaste zedewelten, nog minder aan tradities. Slechts het eigen innerlijk is beslissend bij de vraag naar goed en kwaad. Hoofdzak is hem een persoonlijke daad, die, al druicht ze op zichzelf tegen iedere moraal in, haar kracht ontleent aan de eigen persoonlijkheid. De daad van Mrs Warren (in: „Mrs Warrens Profession“), die zich aan ontucht overgaf, om op deze wijze haar levensbestaan te verzekeren, is daarom goed te keuren.

Men zou met Edward Shanks zijn opvattingen over moraal als volgt kunnen samenvatten: „Doe iets! Laat het zoo mogelijk iets goeds zijn, zoo niet, dan moet het maar iets slechts zijn. Maar doe het!“

Er is in al deze opvattingen zeker een samen-hang te herkennen. Wel in de eerste plaats valt de „Diesseitigheid“, die er uit spreekt, in het oog. De godsdienst komt op uit het leven, dat uit zich zelf verklaard wordt en in zichzelf zijn zin vindt. De godsdienst is feitelijk niets anders dan één der uitingsvormen van dat leven, dat zich uit immanente factoren ontwikkelt en nimmer boven zichzelf uitsijgt. Een bepaald doel is er niet, het is een eindeloze kringloop, steeds om het zelfde middelpunt. „Aan het leven alleen is geen einde“ zegt Lilith aan het slot van „Back to Methuselah“.

Maar, naast deze principiële bedenkingen, moet men toch óók zeggen, dat zijn uitwerking van de idee der levenskracht, der Life Force, van de ontwikke-ling der menschheid eenigszins oppervlakkig is. Niet

Het ingezonden stuk van den heer Janse luidt aldus:

Verkeerde probleemstelling.

In „De Reformatie“, 14e Jaarg. no. 22 stelt Professor Waterink in zijn artikel Christologie en Anthro-pologie opnieuw het probleem: Was het „Ik“ van Christus een Goddelijk „Ik“ of had Hij óók nog een menscheijk „Ik“?

Mag ik er even op wijzen, dat deze probleemstelling geheel vervalst, wanneer we van „Ik“ spreken, zooals de Heilige Schrift er van spreekt en zooals men in de practijk van het leven „Ik“ opvat. Ook in de be-lijdenis der kerk heeft men zich aan dat Schriftuur-lijke gewone spraakgebruik gehouden.

En het zou achteruitgang zijn, wanneer het door Pro-fessor Waterink opnieuw gestelde „Ikken-probleem“ naar voren kwam, zooals het meermalen in de kerkgeschiede-nis opkwam.

In de belijdenis der kerk is het niet uitgedrukt. De kerk belijdt, dat God en mensch in Christus „ongedeeld en ongescheiden, onvermengd en onveranderd“ waren. En dat deze twee in de eenigheid des Persoons Jezus Christus werkelijk tegenwoor-dig waren, toen de „Man van Nazareth“ in het schip lag te slapen en óók toen Hij opstond en den storm stilde.

Die Man, die daar vóór Petrus stond op het schip, toen het net zoo vol was, dat het scheurde — die Man was „in eenigheid des Persoons“ beide volkomen God en volkomen mensch.

Vandaar, dat Petrus — vol ontzag, dat God vlak bij hem was — uitriep: Heere, ga uit van mij, want ik ben een zondig mensch.

En reeds als kindje werd deze Persoon Jezus Christus aangebeden als God.

Maar in al deze gevallen wordt niet een Goddelijk „Ik“ in Jezus aangebeden, maar die Man zelf, die van Zijn geheele bestaan „Ik“ zegt.

Ook in 't gewone leven spreken we nooit van een Ik in ons — van iemand z'n „Ik“ — want met „Ik“ bedoelen we onszelf heelemaal. En wat bij ons behoort heet zelfs óók nog van „mij“. Wie mijn hand grijpt, die geeft „mij“ een handdruk.

En degene, die zichzelf ik noemt, wordt als concrete persoon aangesproken als „gij“. Niet een „gij“ in hem — maar hijzelf is die „ik“.

Ik ga in de bank zitten — dan is dat toch niet een „Ik“ in mij, dat gaat zitten?

En zooals practisch „ik“ de geheele persoon daar vóór ons is, en zooals in de Heilige Schrift persoon (= ziel) steeds weer zoo gebruikt wordt (Jozefs persoon kwam... in de ijzers) — zoo spreekt de Schrift óók over den Persoon van Jezus. Die „Ik“ van Zichzelve zeide.

En van die „Ik“ zegt Johannes in zijn eersten zend-brief, dat hij den eeuwigen Logos (God) heeft gezien met zijn oogen, getast met de handen bij de begroet-tingen en gehoord met Zijn ooren — zóó is de belijdenis in overeenstemming met de Schrift: God én mensch in eenigheid des Persoons.

Dat is een mysterie. Maar daarom óók moeten we het laten staan en niet de valsche filosofische probleemstellingen hier in-schrijven en alsdan gaan vragen naar „het Ik“ van Jezus.

De uitweg, die men in de kerkgeschiedenis heeft ge-kozen, wanneer deze ikken-theorie tot antinomiën leidde, is dan steeds geweest, dat men „aannam“, dat Jezus een „onpersoonlijke menscheijke natuur“ had.

De Schrift zegt daar niets van.

't Is óók maar een uitweg — de meest nederige.

Maar wie het woordje „ik“ Schriftuurlijk en practisch leest, die heeft geen behoefte aan deze uitvlucht.

Hij heeft heel de speculatie over „het Ik“ van Jezus niet noodig, want als de Heere „ik“ zeide, dan bedoelde Hij Zichzelve geheel, zooals Hij daar stond, God en mensch in eenigheid des Persoons.

Zóó is Hij óók aangebeden.

Zóó is Hij gekruisigd.

Zóó is Hij opgestaan en opgevaren ten hemel.

En evenmin als we een „Ik“ IN onszelf zoeken (doch onszelf ik, mij — gij — hij noemen), evenmin is daar-van in de Schrift sprake.

Daarom klinkt het zeer oneerbiedig om over „het Ik“ van Jezus te spreken — vooral als men dan nog weet

slechts, dat hij voordurend bedacht is, er grap-pen mee uit te halen, en ten gevolge der evolutie komische situaties ten tooneele te voeren, óók blijft zijn opvatting van de ontwikkeling zelf uiterlijk. Het hoogere stadium van den mensch beteekent niet een hooger, maar uitsluitend een langer leven. Zijn menschen komen niet op hooger plan, al bevrijden ze zich van hun lichameijk bestaan.

Dit behoort óók niet te verwonderen, want veel van zijn opvattingen zijn aan anderen ontleend. De „Life Force“, het leven, dat door den wil be-staat en verkregen wordt, doet aan Schopenhauers „Welt als Wille“ denken, wiens voluntaristische ideeën in hoofdzaak door Shaw werden overge-nomen, terwijl zijn ontwikkeling tot den „Super-man“ zelfs in het woordgebruik aan Nietzsche herinnert. De gedachte van de „Creative Evolu-tion“ leende hij wel van Bergson.

Al onstond uit het totaal dezer meeningen een systeem, toch is het te sterk aan opvattingen uit een bepaalde denkrichting, te veel aan eigen tijd gebonden, om een godsdienst, die de eeuwen ver-duurt, te kunnen zijn. Den hoogmoedigen aanbidd-er van het leven moet de verlossingsgedachte vreemd zijn.

W. N. VISSERMAN.

(Slot volgt.)